

MUZEJNÍ KNIHOVNY ČESKÉ REPUBLIKY NA WEBOVÝCH STRÁNKÁCH MUZEÍ

Květa Hartmanová, Knihovna Uměleckoprůmyslového muzea v Praze

V úvodu mého příspěvku musím upozornit milovníky historie, že se ve svém článku nebudu zabývat vznikem a historickým vývojem muzeí a muzejních knihoven, neboť tyto skutečnosti lze nalézt v odborné literatuře. Mým cílem je zabývat se zejména otázkou jejich zpřístupňování na webových stránkách mateřských institucí; v souvislosti s tím chci poukázat i na některé současné problémy knihoven muzeí a galerií. Také milovníky různých dotazníkových akcí musím zklamat, neboť při zkoumání webových stránek muzejních knihoven nevycházím z žádných dotazníků, které bych rozesílala muzeím nebo jejich knihovnám. Zato ti, kteří mají rádi tabulky, si v mém příspěvku přijdou na své.

Postavení knihoven v rámci muzeí

Zpřístupňování informací o knihovnách na webových stránkách muzeí odráží jejich postavení v rámci organizační struktury muzeí. Knihovny jsou v muzeích pouze jedním z řady oddělení, často ani nejsou samostatné, ale bývají podřízeny jinému oddělení. Funkce knihovníka nebývá vždy obsazována profesionálním knihovníkem nebo ten má knihovnu jen jako část úvazku vedle řady dalších činností. Knihovny jsou převážně chápány jako interní služba pro odborné pracovníky a ne jako služba veřejnosti, jak byly při svém vzniku koncipovány. To vše má vliv nejen na nízkou prestiž knihovníka v rámci muzea, ale i na financování muzejních knihoven (a samozřejmě také muzejních knihovníků). Knihovny v muzeích často zaostávají ve využívání informačních technologií za ostatními veřejnými knihovnami, chybí jim prostředky nejen na nákup výpočetní techniky, ale i na doplňování fondů, cenné fondy mají často uloženy v nevhodných prostorách atd. Zpřístupňování informací o muzejních knihovnách na internetu tak může nejen pomoci veřejnosti, aby se o muzejních knihovnách více dozvěděla, ale zpětně může pomoci i samotným muzejním knihovnám. Skutečnost, že se muzejní knihovny více zviditelní a stoupne zájem veřejnosti o jejich fondy, může příznivě působit na upevnění jejich postavení i v rámci jejich mateřské instituce.

O zlepšení pozice muzejních knihoven v rámci muzeí musí usilovat především pracovníci těchto knihoven, ale v posledních letech se jim snaží pomoci i komise knihovníků při Asociaci muzeí a galerií ČR. Svou činností se tato komise pokouší zviditelnit muzejní knihovny nejen v rámci vlastních muzeí, ale i v rámci ostatních veřejných knihoven, a také v rámci působení muzejních knihoven vůči veřejnosti. Od té doby, co byla komise přebudována na regionálním principu, její jednotliví členové v rámci svého regionu zajišťují lepší informovanost svých kolegů v muzejních knihovnách nejen o činnosti komise, ale i o akcích pořádaných SKIP, o připravovaných školeních apod. Pro další činnost muzejních knihoven bylo také důležité přijetí knihovního zákona¹, na jehož základě se musí knihovny zaregistrovat na Ministerstvu kultury ČR. Členové komise se zapojili do vysvětlování významu registrace muzejním knihovnicům i do přesvědčování ředitelů muzeí o významu této registrace pro jejich knihovnu. Ne vždy se to podařilo, ale i tak se počet zaevidovaných muzejních knihoven zvýšil². Stoupl tak i počet muzejních knihoven, které se mohou účastnit různých grantových řízení. Je pravda, že muzejní knihovny zatím využívají této možnosti méně než ostatní veřejné knihovny, ale přesto zejména díky grantům VISK3, VISK5 a VISK7 již do řady muzejních knihoven pronikly nové informační technologie. A také tato skutečnost může mít zpětný dopad na postavení knihovny v rámci muzea. Někteří ředitelé muzeí si již uvědomují, že když jejich knihovna získá finanční prostředky z grantu a vybaví se výpočetní technikou a knihovnickým softwarem, případně se podílí na digitalizaci ohrožených druhů dokumentů, pomůže to i propagaci vlastního muzea. Na druhé straně se ředitelé (a někdy i knihovníci) v některých muzeích bojí zveřejnění informací o jejich knihovnách, zejména o jejich vzácných fondech. Opět se zde projevuje skutečnost, že se v rámci jednoho „domu“ sešly dvě instituce s poněkud protichůdnými cíli a prioritami – cílem muzeí je spíše uchovávat kulturní dědictví, knihovny mají zájem spíše na jeho zpřístupňování veřejnosti. Navíc v muzejních knihovnách se oba tyto zájmy střetávají, neboť část jejich fondu má často sbírkový charakter a musí se s ním nakládat v souladu se zákonem o ochraně sbírek³. I přes všechny problémy, které musí muzejní knihovny překonávat, to však vypadá, že se jejich postavení pozvolna zlepšuje a postupně se také otevírají pro veřejnost. Jedním

¹ Zákon č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovní zákon).

² Ke dni 29.6.2006 bylo na MK ČR zaregistrováno 124 knihoven muzeí a galerií.

³ Zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů.

z ukazatelů těchto změn může být i prezentace muzejních knihoven na webových stránkách muzeí.

Muzejní prezentace na internetu

Zveřejňování www stránek českých a moravských muzeí na internetu sleduji od roku 1999, neboť od vzniku webových stránek Knihovny Uměleckoprůmyslového musea v Praze (<http://www.knihovna-upm.cz>) zde udržuji seznam odkazů na tyto webové stránky. Proto jsem tento seznam využila jako zdroj webových stránek muzeí při zpracování mého příspěvku. Většinu údajů, o kterých se budu dále zmiňovat, jsem získala přímým sledováním webových stránek muzeí a galerií. Záměrně jsem si ne zvolila žádný ze známých portálů, protože co do počtu je zde možná odkazů více než na webové stránky, kterou udržuji, ale tyto odkazy nejsou nijak uspořádány, vyskytují se zde odkazy i na jiné kulturní instituce (zámký, spolky), muzea jsou zde často uváděna pod nesprávnými názvy, případně zde najdeme samostatné odkazy na různé pobočky muzeí. A samozřejmě řada odkazů již není aktuální. Domnívám se proto, že pro účely mé práce mají tyto seznamy malou vypovídací schopnost. Navíc jsou odkazy na muzejní prezentace na těchto serverech „ukrývány“ v různých kategoriích, např. jednou v oddíle Instituce a organizace / Kulturní a zábavní instituce (Centrum), jindy v oddíle Kultura (Atlas, Quick), a na portále Seznam dokonce najdeme muzea v oddíle Služby a řemesla / Společenské / Kulturní památky a zařízení. Navíc odkazy se zde opakují v několika kategoriích, takže zjistit jejich přesný počet nebývá vždy možné. Na webových stránkách Asociace muzeí a galerií ČR (<http://www.cs-museums.cz>) v oddíle Podívejte se také... existuje pouze tematický seznam, ve kterém jsou zahrnuty i pobočky muzeí nebo jejich oddělení, některé hrady atd., navíc se jedna instituce objevuje ve více tématech; celkový počet webových muzejních prezentací také nelze zjistit.

Přesto pro srovnání uvádím tabulku, kterou ve své rigorózní práci uvedl Ilja Šedo⁴. Tam, kde příslušné servery ještě existují, tuto tabulku pro zajímavost doplňuji i o údaje z roku 2006.⁵ Vyhledávač Lupa se stal mezitím

⁴ Šedo, Ilja. Systémy muzejních digitálních informací na WWW. Rigorózní práce. Praha: Univerzita Karlova. Filozofická fakulta. Ústav informačních studií a knihovnictví, 2004. s. 48.

⁵ Stav portálů ke dni 3.7.2006. Abych mohla všechny odkazy na www muzeí na serveru Knihovny UPM hodnotit ve stejném čase, pozastavila jsem dne 10.7.2006 dočasně jejich aktualizaci.

serverem o českém internetu a pod doménou Muzeum.cz se v současné době představuje Městské muzeum Nová Paka.⁶

Tabulka č.1 – Přehled www stránek muzeí na internetu

Počet prezentací v roce	SEZNAM	CENTRUM	ATLAS	QUICK	AMG	Knihovna UPM	LUPA	MUZEUM
2002	157	129	143	209	129	79	121	68
2003	148	121	154	213	--	84	143	73
2006	158	127	147	211	--	190	--	--

V tabulce je dobře vidět, že údaje téměř ve všech případech mají kolísavou tendenci. Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že některé webové prezentace muzeí skutečně po čase zanikaly. Jednalo se zejména o ty webové stránky, které nevznikaly na vlastním serveru muzea, ale byly vystavovány na serverech různých poskytovatelů internetových služeb apod.

Následující tabulka je věnována otázce, jak se postupně zvyšoval počet muzejních prezentací na internetu od roku 2001 (starší údaje již bohužel nemám k dispozici) a jak muzea postupně přecházela od využití služeb různých poskytovatelů internetu k vlastním serverům, a tedy i k vlastní doméně druhého řádu (např. upm.cz). Tyto a další údaje již vycházejí pouze ze seznamu odkazů na webu Knihovny UPM.

Tabulka č. 2 – Využití domény druhého řádu v muzeích

Rok	Počet muzeí	Vlastní doména	V %	Jiný server	V %
2001	77	29	37,7	48	62,3
2003	121	59	48,8	62	51,2
2005	136	83	61	53	39
2006	190	113	59,5	77	40,5

⁶ Další údaje o webových prezentacích muzeí a jejich knihoven většinou nebudu srovnávat s údaji, které ve své práci I. Šedo uvádí, neboť on je získával formou dotazníků a já přímým sledováním; jejich porovnání by nemělo správnou vypovídací hodnotu.

Z údajů uvedených v tabulce je dobře patrné, jak postupně narůstal počet webových stránek muzeí, a zároveň jak se postupně měnilo využití vlastní domény druhého řádu. Na základě získaných zkušeností mohou říci, že webové stránky muzeí vznikaly později než stránky veřejných knihoven (např. UPM mělo zpoždění oproti vlastní knihovně 5 let). Příčinou mohl být nejen nedostatek finančních prostředků, ale spíše větší orientace muzeí na shromažďování a zpracování sbírek; informování veřejnosti formou webové prezentace většinou muzea považovala za méně důležité. Projevovala se zde také neznalost nových informačních technologií, což mohlo být dalším důvodem tohoto opoždění.

Pro první webové stránky muzeí bylo charakteristické, že velmi často nevznikaly na jejich vlastních serverech s vlastní doménou druhého řádu, ale byly vystavovány na serverech různých poskytovatelů internetových služeb, obecních úřadů, jako součást informačních systémů regionu nebo města atd. S tím souvisí i skutečnost, že stránky muzeí na serverech těchto poskytovatelů byly a často i dnes jsou velmi stručné – zpravidla jedna webová stránka, která obsahuje základní informace o otevírací době muzea, o konaných akcích (někdy však nejsou dostatečně často aktualizovány), někdy stručnou zmínku o historii muzea a 1-2 fotografie. Údaje jsou většinou v podobě jednoduchého textu, www stránka není nijak strukturována. Takovéto stránky má např. Oblastní muzeum v Děčíně (<http://www.decin.cz/odk/odk13.html>), Muzeum města Duchcova (http://www.duchcov.cz/kultura/muzeum.htm#Město_Duchcov) nebo Městské muzeum v Dobrušce (<http://www.dobruska.cz/muzeum.html>).

Muzea, která od počátku vzniku své webové prezentace používají vlastní doménu druhého řádu, jsou např.: Muzeum hlavního města Prahy (<http://www.muzeumprahy.cz>), Regionální muzeum v Teplicích (<http://www.muzeum-teplice.cz>) nebo Muzeum Kroměřížska v Kroměříži (<http://www.muzeum-km.cz>). Naopak k muzeím, která časem přešla ze serveru jiného poskytovatele na svou vlastní doménu, patří např. Západočeské muzeum v Plzni (dříve na serveru Západočeské univerzity, nyní <http://www.zcm.cz>), Slovácké muzeum v Uherském Hradišti (dříve na serveru [zlinfo.cz](http://www.zlinfo.cz), nyní <http://www.slovackemuzeum.cz>) nebo Muzeum města Ústí nad Labem (dříve na serveru [design.cdl.cz](http://www.design.cdl.cz), nyní <http://www.muzeumusti.cz>).

Teprve během posledních dvou až tří let přecházejí zejména větší muzea na vlastní servery s vlastní doménou druhého řádu, a v důsledku toho obohacují své webové stránky o další údaje, které mohou být užitečné pro veřejnost: podrobnosti o pořádaných výstavách, prezentace svých sbírek,

seznamy prodávaných publikací atd. Prostor je konečně také věnován i informacím o muzejních knihovnách. Zde mají výhodu ta muzea, jejichž webové stránky vznikají později; mohou se inspirovat u českých i zahraničních vzorů a věnují webové prezentaci své instituce náležitou pozornost. Stránky jsou již většinou zpracovány formou hypertextu a přinášejí i další zajímavé aktivity (např. symposia, přednášky) nebo odkazy na další zajímavé zdroje. Takové stránky má např. Sládečkovsko vlastivědné muzeum v Kladně (<http://www.omk.cz>), Regionální muzeum a galerie – Muzeum hry v Jičíně (<http://www.muzeumhry.cz>) nebo Městské muzeum a galerie v Hranicích (<http://www.mmghranice.cz>).

Podle údajů v tabulce č. 2 za rok 2006 to vypadá, jako by se snižoval počet muzeí, která začala využívat vlastní doménu. Tento pokles je však paradoxně způsoben nárůstem počtu muzeí zahrnutých do seznamu. V letošním roce jsem doplnila seznam odkazů na webové stránky muzeí o řadu malých muzeí nebo muzeí specializovaných na určitý obor. Pro většinu z nich stále platí skutečnost, že vystavují svou prezentaci na serveru jiného poskytovatele. Zejména pro malá městská muzea je charakteristické, že mají svou prezentaci umístěnou na webových stránkách města nebo městského úřadu. Zde potom vystavují údaje spíše trvalejšího charakteru (adresa, kontakt, otevírací doba), ne všude se objevují informace o aktuálních výstavách a dalších pořádaných akcích.

U muzejních webových stránek jsem také sledovala, v jakých jazycích mají muzea tyto prezentace vytvořeny. Domnívám se totiž, že i tento údaj vypovídá o tom, jakou důležitost přikládají muzea internetu jako nástroji své propagace. Informace o jazykových mutacích muzejních www stránek ukazují následující dvě tabulky.

Tabulka č. 3 – Jazykové varianty muzejních prezentací

Počet jazyků	Počet webových stránek	V %
Pouze čeština	102	53,6
2 jazyky	38	20
3 jazyky	36	18,9
4 jazyky	6	3,1
5 jazyků	4	2,1

Tabulka č.4 – Použití jazyků na www stránkách muzeí

Jazyk	Použití	Jazyk	Použití
angličtina	85	polština	6
němčina	52	ruština	4
francouzština	10	holandština	3

Ve dvou případech mysleli překladatelé webových stránek i na japonské turisty (Mucha Museum v Praze – <http://www.mucha.cz> a Muzeum hraček v Benátkách nad Jizerou – <http://www2.webpark.cz/muzeumhracek>) a jednou byla použita španělština, portugalština a italština.

Zjištění, že více jak polovina muzejních webových stránek je vytvořena pouze v češtině, není příliš uspokojivé. Stále to vypovídá o tom, že muzea této formě prezentace své instituce nepřikládají dostatečnou váhu. Samozřejmě lze vzít v úvahu i skutečnost, že řada zejména malých muzeí nemá možnost si dát stránky přeložit; také muzea vystavující své stránky spíše na serveru města jsou odkázána v tomto případě na překladatelskou píli tohoto města. Domnívám se však, že to lze řešit přeložením alespoň základních údajů o muzeu. Ostatně naprostá většina jinojazyčných verzí webových stránek muzeí je takto řešena – jedná se většinou o stručnější variantu české verze, která přináší jen základní informace a další vybrané údaje. Na druhou stranu se potvrdilo, že na velikosti instituce v tomto případě nezáleží, což ukáží i následující příklady www stránek.

Webové stránky pouze v českém jazyce mají např. Muzeum hlavního města Prahy (<http://www.muzeumprahy.cz>), Středočeské muzeum v Roztokách u Prahy (<http://www.muzeum-roztoky.cz>) či Technické muzeum v Brně (<http://www.technicalmuseum.cz>). Je dosti zarážející, že pouze české webové stránky mají i některá muzea sídlící v příhraničních oblastech. Rozhodně bych očekávala, že např. Muzeum Těšínska v Českém Těšíně (<http://www.muzeumct.cz>) nebo Slezské zemské muzeum v Opavě (<http://www.szmo.cz>) budou mít na webu alespoň nějaké informace v polštině, nebo že Krajské muzeum v Karlových Varech (<http://www.kvmuz.cz>) uvede na svých stránkách základní informace v němčině (a možná i v ruštině?).

U dvojjazyčných stránek v naprosté většině převládá kombinace čeština + angličtina, výjimečně se objevuje čeština v kombinaci s němčinou, francouzštinou či polštinou. Webové stránky ve dvou jazycích mají např. Regionální muzeum ve Vysokém Mýtě (<http://www.muzeum.myto.cz>), Umělecko-průmyslové muzeum v Praze (<http://www.upm.cz>) nebo Muzeum východních Čech v Hradci Králové (<http://www.muzeumhk.cz>). Téměř stejný počet muzeí má své webové stránky ve třech jazycích, zde se objevuje nejčastěji kombinace čeština + angličtina + němčina, někdy je jeden z jazyků nahrazen francouzštinou či polštinou. Trojjazyčné stránky má např. Městské muzeum Kadaň (<http://www.muzeumkadan.cz>), Vlastivědné muzeum Jesenicka v Jeseníku (<http://www.muzeum.jesenik.net>) nebo Muzeum Českého ráje v Turnově (<http://www.muzeum-turnov.cz>). Ovšem najdou se muzea, která mají své webové stránky ve čtyřech jazycích, např. Vlastivědné muze-

um v Šumperku (<http://vmsumperk.sweb.cz>), Hornické muzeum Příbram (<http://www.muzeum-pribram.cz>), Městské muzeum v Čelákovicích (<http://www.muzeum-celakovice.com>) nebo Městské muzeum a galerie Polička (<http://www.muzeum.policka.net>). V pěti jazycích má svou webovou prezentaci Muzeum Boženy Němcové v České Skalici (<http://www.bozena-nemcova.cz>), Mucha Museum v Praze (<http://www.mucha.cz>) nebo Historické muzeum ve Slavkově u Brna (<http://www.zamek-slavkov.cz>). Dokonce v šesti jazycích mají své www stránky Městské muzeum a galerie v Hranicích (<http://www.mmghranice.cz>), Technické muzeum Tatra Kopřivnice (<http://www.tatra.infomorava.cz/encyklopedie/objekty1phtml?id=42000> – při mém pokusu však nefungovala ruština) a Muzeum loutkářských kultur v Chrudimi (<http://www.puppets.cz>). V nejvíce jazycích, a to v osmi, má informace na svých webových stránkách Trebechovické muzeum betlémů v Rožnově pod Radhoštěm (<http://betlem.cz>).

I když jazykové zastoupení na muzejních webových stránkách je poměrně pestré, ukazuje se, že muzea stále tento způsob své propagace podceňují, nebo spíše nedokáží plně docenit. Jinak by nemohla být většina prezentací pouze v češtině. Domnívám se, že pokud budou chtít muzea přilákat v budoucnu co nejvíce návštěvníků, budou nucena k tomu, aby postupně vytvářela své webové prezentace podrobnější, propracovanější a ve více jazykových verzích.

Jak jsou na tom muzejní knihovny?

Muzejní knihovny ve svých fondech uchovávají často velmi unikátní a zajímavé dokumenty a měly by sloužit nejen badatelům z řad pracovníků muzea, ale celé odborné veřejnosti. Ostatně ve většině případů byly zakládány jako knihovny veřejné. Jsou nedílnou součástí muzeí, a proto by měly být informace o nich i na jejich webových prezentacích. Prohlížením webových stránek muzeí jsem zjistila o prezentaci muzejních knihoven na internetu řadu velmi zajímavých skutečností. Při rychlém přehlednutí webových stránek muzeí to vypadalo, že „alespoň něco“ o knihovně má na svých stránkách 93 muzeí, při podrobnějším zkoumání jsem však zjistila, že smysluplné informace o knihovně (ne jen stručnou zmínku) má na svém webu 84 muzeí.

V následující tabulce uvádím, jak muzea informují (či neinformují) veřejnost na svých webových stránkách o tom, že jejich součástí je i knihovna. Tabulka č. 5 – Informace o knihovně na www muzeí

Počet muzejních prezentací	Má informace o knihovně	V %	Nemá informace o knihovně	V %
190	84	44	106	56

Z vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že se někdy muzejní knihovny velmi obtížně prosazují v rámci muzea. Proto pro mne není velkým překvapením, že více než polovina muzejních webových prezentací stále neobsahuje žádné údaje o knihovně. Navíc i v případě, že o knihovně muzeum informuje, jde často pouze o textovou stránku s informacemi o zaměření fondu knihovny, o otevírací době a bývá uveden i kontakt na příslušného pracovníka.

Podle údajů v tabulce by se dalo soudit, že si vedení muzeí stále ještě neuvědomuje postavení a význam knihoven v rámci jejich instituce. Situace je však samozřejmě mnohem složitější a zveřejňování informací o knihovnách na www muzeí závisí na mnoha různých okolnostech. Navíc mezi muzei, která na svých stránkách o knihovně neinformují, můžeme najít i taková, která vlastní knihovnu vůbec nemají. Mohou to být např. některá úzce specializovaná muzea jako je Slovácké letecké muzeum v Uherském Hradišti (<http://letecke-muzeum.wz.cz>), Bertramka – Muzeum W.A. Mozarta a manželů Duškových v Praze (<http://www.bertramka.com>) či Škoda Auto Muzeum v Mladé Boleslavi (<http://www.skoda-auto.com/cze/company/museum>). Existenci či neexistenci knihovny v muzeích jsem však pro účely mé práce nezjišťovala.

Než se budeme věnovat průzkumu webových stránek muzeí, které uveřejňují informace o knihovně, podívejme se ještě pro zajímavost na tabulku, která ukazuje, jaké domény používají muzea, která na svých stránkách knihovnu nemají.

Tabulka č. 6 – Doména www stránek muzeí bez knihovny

Počet muzejních prezentací	Vlastní doména	Server města	Jiná doména
106	53	34	19

Jak jsem již uvedla v předchozí kapitole, na internetu přibývají webové stránky muzeí, které stále více začínají využívat vlastní doménu druhého řádu. Přesto i nadále existuje řada zejména menších muzeí, která své prezentace vystavují na serveru města, regionu či poskytovatele internetových služeb. Pro tyto prezentace je i dnes charakteristické, že jsou stručnější, přinášejí pouze základní informace o muzeu. V rámci 106 muzeí uvedených v tabulce sice 13 muzeí uvádí na svých webových stránkách v rubrice kontakty telefon či e-mail na knihovnici (např. Městské muzeum ve Dvoře Králové nad Labem – <http://www.muzeumdk.cz>), z čehož je patrné, že součástí muzea je i knihovna. Na několika webových stránkách se objevují

kdekoli v textu dvě slova až jedna věta se zmínkou o existenci knihovny (např. Husitské muzeum v Táboře - <http://www.husmuzeum.cz> – v oddíle služby) nebo se na několika stránkách informace o knihovně teprve připravují (např. Galerie výtvarného umění v Havlíčkově Brodě - http://www.galeriehb.cz/pages/odb_knihovna.htm). Tyto údaje jsem však nepovažovala za dostatečné informace o knihovně. Pouze Muzeum Prostějovska v Prostějově (<http://www.muzeumpv.cz/html/kontakty.html>) přidalo k údajům o kontaktu i stručnou informaci o fondu knihovny.

Muzejní knihovny na internetu

Tabulka č. 7 – Doména www stránek muzeí s informacemi o knihovně

Počet muzejních prezentací	Vlastní doména	Server města	Jiná doména
84	65	9	10

Zde se poměr využívání domény podstatně proměnil, velmi výrazně převažují muzea, která již mají vlastní doménu druhého řádu. Tato skutečnost se odráží i na kvalitě zpracování muzejních www stránek. Tyto webové stránky již bývají strukturovány do několika vrstev s vloženými hypertextovými odkazy, větší pozornost je věnována také grafické stránce prezentace. Jednotlivé texty jsou podrobnější, je zde patrná větší snaha zaujmout návštěvníka širokou nabídkou poskytovaných služeb (plánky budov, podrobnější popis sbírek, nabídka publikací bývá doplněna možností přímé objednávky) a pořádaných akcí s cílem přilákat ho k fyzické návštěvě muzea. A právě na těchto stránkách se dostává více pozornosti i muzejním knihovnám. Takto jsou zpracovány webové stránky např. Krajského muzea Cheb (<http://www.muzeumcheb.cz>), Galerie Klatovy/Klenová (<http://www.gkk.cz>) nebo Muzea Vysočiny Jihlava (<http://muzeum.ji.cz>).

Dále jsem sledovala, jaký význam muzea knihovně přiřkládají v rámci své webové prezentace, a na jakém místě svého webu tedy umístila odkaz na muzejní knihovnu. Vypovídá o tom následující tabulka.

Tabulka č. 8 – Umístění odkazu na knihovnu

Počet muzejních prezentací	V hlavním menu	V rámci oddělení	Ve službách	Ve sbírkách
84	54	14	6	3

Potěšující bylo zjištění, že naprostá většina odkazů na muzejní knihovnu se nachází hned na úvodní obrazovce muzejních webových stránek v kterékoli části hlavního menu. Takto má umístěn odkaz na knihovnu např. Krajské muzeum Sokolov (<http://www.omks.cz/cz/vypis.php>), Regionální muzeum K.A. Polánka v Žatci (<http://www.muzeumzatec.cz>) nebo Severočeské muzeum v Liberci (<http://www.muzeumlb.cz>). Některá muzea uvádějí knihovnu v rámci své organizační struktury (např. Vlastivědné muzeum Dr. Hostaše v Klatovech – <http://www.klatovynet.cz/muzeumkt/default.asp>) nebo v oddíle Služby (např. Prácheňské muzeum v Písku – <http://www.prachenskemuzeum.cz>) a tři muzea prezentují knihovnu jako sbírku v rámci ostatních sbírek muzea (např. Muzeum Boženy Němcové v České Skalici – <http://www.bozenanemcova.cz>). U některých muzeí najdeme knihovnu v oddíle Dále nabízíme, Návštěva muzea apod. Ne vždy je však snadné údaje o knihovně na www stránkách nalézt, např. Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně (<http://www.muzeum.zlin.cz>) ukrývá informace o provozu studovny pod odkazem Prodej publikací.

Je jisté dobře, že řada muzeí již na svých stránkách propaguje muzejní knihovny a jejich služby, situace však není tak skvělá, jak by to mohlo na první pohled vypadat. Muzejní knihovníci si velmi často stěžují, že muzeum vystavuje texty o knihovně bez konzultace s nimi, a knihovníci tak nemohou způsob informování o knihovně na webu ovlivnit. Také aktualizace stránky probíhá zprostředkovaně přes určeného pracovníka muzea, což je často zdlouhavý proces. I v této oblasti se tak projevuje již zmiňovaný problém složitého postavení knihoven v rámci muzea.

Na základě podrobného průzkumu údajů o knihovnách na webových stránkách muzeí jsem je podle míry informovanosti rozdělila do tří skupin: webové prezentace, které přinášejí minimální údaje o knihovně, stránky s podrobnějšími informacemi a stránky s on-line katalogem. Jejich zastoupení na internetu vidíme v následující tabulce.

Tabulka č. 9 – Míra informovanosti www muzeí o knihovnách

Počet muzejních prezentací	Minimální informace	Podrobnější informace	Stránky s on-line katalogem
84	42	22	20

Webové stránky muzeí s minimálními informacemi o knihovně

Přesně polovina muzejních webových prezentací o jejich knihovnách patří do této kategorie. Pro tyto webové stránky je charakteristické, že o knihovně přinášejí většinou stručnou informaci o zaměření fondu, uvádějí

údaje o otevírací době, kontakt na knihovníka a někdy doplňují textovou stránku 1-2 fotografie buď z interiéru knihovny či ukázka zajímavé knižní vazby. Ne vždy jsou tyto stručné informace soustředěny na jedné stránce věnované knihovně. Někdy jsou údaje o knihovně rozptýleny po celém webu muzea, část lze nalézt v oddíle Kontakty, část v odborných odděleních muzea, ve sbírkách a podobně.

Stručným způsobem informuje o existenci knihovny na svém webu např. Muzeum Dr. B. Horáka v Rokycanech (<http://www.proactive.cz/muzeumro>), Muzeum Komenského v Přerově (<http://www.prerovmuzeum.cz>) nebo Muzeum T.G. Masaryka v Rakovníku (<http://www.muzeumtgm.cz>).

Podrobnější informace o knihovně na webu muzea

Podrobnější informace o knihovně na www muzeí jsem chápala tak, že základní údaje doplňuje nejčastěji knihovní řád, ceník poskytovaných služeb apod. Nabídka služeb se knihovny snaží rozšířit o další činnosti, např. knihovna Muzea města Ústí nad Labem (nyní v rekonstrukci - <http://www.muzeumusti.cz>) je zapojena do celostátní aktivity veřejných knihoven Ptejte se knihovny. Rada muzejních knihoven (v souvislosti s plněním dalších úkolů v rámci muzea) na svých stránkách nabízí k prodeji publikace muzea. Tuto nabídku má např. Muzeum umění v Olomouci (<http://www.olmuart.cz/MMU/mmu.htm>) nebo Technické muzeum v Brně (<http://www.technicalmuseum.cz>). Oblastní muzeum v Lounech (<http://www.muzeumlouny.cz>) má tento nabídkový seznam publikací doplněn i on-line objednávkovým formulářem. Přínosné je, že knihovna Jihočeského muzea v Českých Budějovicích (<http://www.muzeumcb.cz>) uvádí na své webové stránce adresář regionální sekce komise knihovníků při AMG ČR.

Skutečnost, že na svých stránkách nemají knihovny vstup do on-line katalogu, někde supluje vystavením seznamu novinek (Muzeum Boskovicka – <http://www.boskovice.cz/muzeum>), seznamu odebíraných časopisů (Muzeum Vysočiny Jihlava – <http://muzeum.ji.cz>), Galerie Klatovy / Klenová na svých webových stránkách (<http://www.gkk.cz>) uvádí dokonce seznam všech publikací ve fondu knihovny ve formátu xls.

I když tyto webové stránky přinášejí již podrobnější údaje o knihovnách, jsou často zpracovány pouze v textové podobě bez vlastního menu, pouze s odkazem na připojené dokumenty (ceník atd.). Výhodou je, že informace jsou již většinou shromážděny na jednom místě, což vždy neplatilo o webových stránkách uvedených v předchozí kapitole.

Knihovny s on-line katalogem

Již 20 muzejních knihoven má na webových stránkách muzea vystaven on-line katalog⁷. Ještě jednou využijí srovnání s daty, která ve své rigorózní práci uvádí I. Šedo⁸. Z údajů, které zjistil, vyplývá, že v roce 2002 vystavovalo na internetu on-line katalog 10 muzejních knihoven. Ke knihovnám Památníku národního písemnictví, Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, Národního technického muzea, Národní galerie v Praze, Slezského zemského muzea v Opavě, Židovského muzea v Praze, Moravské galerie v Brně, Muzea Vysočiny v Třebíči, Slovákého muzea v Uherském Hradišti a Západočeského muzea v Plzni přibýly během posledních čtyř let on-line katalogy knihoven Národního muzea v Praze, Českého muzea stříbra v Kutné Hoře, Muzea Českého ráje v Turnově, Severočeského muzea v Liberci, Oblastního muzea a galerie v České Lípě, Muzea východních Čech v Hradci Králové, Regionálního muzea ve Vysokém Mýtě, Východočeského muzea v Pardubicích, Moravského zemského muzea v Brně, Horácké galerie v Novém Městě na Moravě a Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně. Znamená to tedy, že za čtyři roky je to nárůst o více než 100%. V současné době je však funkčních místo 21 pouze 20 on-line katalogů, protože Muzeum Vysočiny v Třebíči v souvislosti se změnou správce sítě nemá momentálně (a doufejme že jen dočasně) katalog na svém webu přístupný. Kromě těchto on-line katalogů je na stránkách Muzea Brněnska v Brně přístupný naskenovaný lístkový katalog Benediktinského opatství Rajhrad (<http://www.muzeumbrnenska.cz/katalog>), který obsahuje 38 532 lístků. Samozřejmě je to stále málo a s ostatními veřejnými knihovnami se v tomto směru nemohou muzejní knihovny vůbec srovnávat. I tak je to však výrazné zlepšení a doufám, že tento trend bude postupně pokračovat. Neznamená to však, že pouze těchto 20 (či 21) muzejních knihoven má zpracován fond v elektronickém katalogu. Řada muzejních knihoven již začala při katalogizaci svého fondu využívat knihovnický software, pouze zatím nemají možnost vystavit svůj katalog na internetu.

I když je počet muzejních knihoven s on-line katalogem na internetu celkem malý, můžeme se i přesto pro zajímavost podívat, jaký knihovnický software tyto muzejní knihovny použily při zpracování svého fondu.

⁷ Zahnují sem všechny katalogy muzejních knihoven vystavené na internetu, i když často nezpřístupňují data o fondu knihovny on-line, ale jsou aktualizovány dávkově.

⁸ Viz pozn. 4, s. 51.

Tabulka č. 10 – Knihovni software v muzejních knihovnách

Počet on-line katalogů	firma Lanius	T Series	firma KP-Sys
20	10	4	3

Knihovna Slováckého muzea v Uherském Hradišti používá CDS/ISIS/S–MAKS (<http://knihovna.slovackemuzeum.cz>), knihovna Židovského muzea v Praze Aleph (<http://knihovna.jewishmuseum.cz>) a knihovna Památníku národního písemnictví v Praze používá Advance Rapid Library (<http://213.246.73.110/aRL/main.php>). Jak ukazuje tabulka, nejvíce jsou v on-line katalogích muzejních knihoven zastoupeny oba produkty firmy Lanius.

Lze očekávat, že muzejní knihovna, která vystavuje na internetu on-line katalog, bude již automatizována a bude již mít pro své návštěvníky připravenou poměrně širokou nabídku služeb. Možná tomu tak i je, ale na internetu se to ne vždy projevuje. Zejména některé muzejní knihovny, které využívají pro své on-line katalogy produkty firmy Lanius, mají na www stránkách muzea pouze odkaz do tohoto katalogu a nepřinášejí žádné další údaje o knihovně (výjimečně je doplněn kontakt na příslušného knihovníka). Tak je tomu např. v případě Muzea východních Čech v Hradci Králové (<http://www.muzeumhk.cz/muzeum.html>) nebo na stránkách Horácké galerie v Novém Městě na Moravě (<http://hg.nmmn.cz>). Další chybou, která se také několikrát na www stránkách muzeí opakuje, je i skutečnost, že tento odkaz na on-line katalog bývá většinou nazván „Knihovna“, což je přinejmenším zavádějící. Pouze v menu na webu Východočeského muzea v Pardubicích (<http://www.vcm.cz/index.php?newlang=czech>) je správně uvedeno Katalog knihovny. Naštěstí většina knihoven uvádí kromě vstupu do katalogu i další informace o knihovně, např. Muzeum Českého ráje v Turnově (<http://www.muzeum-turnov.cz>), Severočeské muzeum v Liberci (<http://www.muzeumlb.cz>) a České muzeum stříbra (<http://www.cms-kh.cz>), kde knihovna má vlastní webové stránky.

Velmi obtížně se hledají informace o knihovně na www stránkách Moravského zemského muzea v Brně (<http://www.mzm.cz>). Poměrně stručné údaje jsou ukryty v oddíle Přehled oddělení / Útvar informačních a dokumentačních technologií / Oddělení knihovnických a dokumentačních služeb; ovšem vstup do katalogu knihovny najdeme v oddíle Služby. Domnívám se, že při tvorbě webových stránek MZM převážila spíše snaha informovat o vlastní instituci podle organizačního členění, než přehledně uspořádat data pro veřejnost. Návštěvníka www stránek muzea či jeho knihovny

však nezajímá, jak se jednotlivé útvary jmenují, chce rychle získat jasné a přesné informace.

V ostatních případech však již většinou mají muzejní knihovny v rámci webu muzea stránky zpracovány formou hypertextu a často mají vlastní menu s širší nabídkou služeb; přinášejí také odkazy na další zajímavé zdroje. Informace pro školy na svých stránkách uvádí např. Moravská galerie v Brně (<http://www.moravska-galerie.cz>), přírůstky do fondu vystavuje Židovské muzeum v Praze (<http://www.jewishmuseum.cz/czindex.htm>), seznam CD-ROM a videokazet má na svém webu knihovna Západočeského muzea v Plzni (<http://www.zcm.cz>).

Asi nejpropracovanější mají své prezentace tři knihovny, které vytvářejí vlastní webové stránky. Jejich společným rysem je skutečnost, že do webové adresy je přidána doména třetího řádu - slovo knihovna. Příjemným překvapením byly pro mne webové stránky knihovny Českého muzea stříbra v Kutné Hoře (<http://knihovna.cms-kh.cz>), která na svých stránkách uvádí nejen všechny základní a nezbytné informace o knihovně, přístup do on-line katalogu, knihovni a badatelský řád, ceník služeb, ale i soupis periodik, kodex etiky českých knihovníků atd.

Další muzejní knihovnou, která má vlastní webovou prezentaci, je knihovna Slováckého muzea v Uherském Hradišti (<http://knihovna.slovacke-muzeum.cz>). Zde je situace trošičku nepřehledná – základní stručné informace o knihovně jsou umístěny na webu muzea (odkaz je umístěn v rámci oddělení), a teprve při kliknutí na on-line katalog se dostaneme na vlastní stránky knihovny. Opět zde najdeme kromě všech nezbytných informací o knihovně i další zajímavosti, např. vstup do databáze regionálních informací RegCat, kterou tato muzejní knihovna vytváří ve spolupráci s městskou Knihovnou Bedřicha Beneše Buchlova.

Zřejmě první českou muzejní knihovnou, která měla svou webovou prezentaci na internetu, je Knihovna Uměleckoprůmyslového musea v Praze (<http://www.knihovna.upm.cz>). Neobvyklé bylo, že v době od ledna 1999 do května 2004 na svých stránkách zveřejňovala tato knihovna také informace o muzeu, které v té době vlastní webovou prezentaci ještě nemělo. Bylo to ovšem spojeno s řadou těžkostí a problémů, které napomohly k tomu, že po vzniku webových stránek muzea se knihovna rozhodla mít i nadále svou prezentaci samostatnou (příspěl k tomu i nedostatek finančních prostředků muzea na zpracování www stránek knihovny podle našich požadavků). Nevýhodou je možná nižší technická úroveň stránek, ale velkou výhodou je absolutní svoboda při jejich tvorbě a aktualizaci. Důležitá je také skutečnost, že od roku 2001 zpřístupňuje Knihovna UPM na svém

webu informace z jednání výboru komise knihovníků při AMG ČR a další údaje a odkazy důležité pro muzejní knihovníky.

Informace o databázích na www stránkách muzejních knihoven

Typickou službou muzejních knihoven, kterou samozřejmě uvádějí i na svých webových stránkách, je prezenční půjčování různých druhů dokumentů z jejich fondů. K dalším službám, které poskytují, patří např. zpracování rešerší na určité téma, zhotovování xerokopií dokumentů apod. Já jsem však ve své práci sledovala, zda některé muzejní knihovny na svých www stránkách informují o tom, že jejich návštěvníci mohou využít k bádání i různé databáze. Výsledky tohoto průzkumu vidíte v poslední tabulce mého příspěvku.

Tabulka č. 11 – Údaje o databázích na www muzejních knihoven

Počet prezentací	Má informace o databázích	Nemá informace o databázích	V %
84	7	77	91,6

K oněm „sedmi statečným“ patří knihovny Národního muzea (které má tyto informace celkem přehledně uspořádány (<http://www.nm.cz/knihovna-nm/sluzby-referencni.php>), Uměleckoprůmyslového muzea v Praze, Židovského muzea v Praze, Západočeského muzea v Plzni, Oblastního muzea v Chomutově, Moravské galerie v Brně a Slovákého muzea v Uherském Hradišti (zde zpřístupňují již zmiňovanou databázi RegCat).

Nevím, jak by dopadl průzkum v jiných typech knihoven, jsem ale přesvědčena o tom, že určitě lépe. Muzejních knihoven, které nabízejí tuto službu odborné veřejnosti, je zatím velmi málo. Je třeba si však uvědomit, že pro tyto knihovny je zpřístupňování zejména zahraničních databází nová služba, na kterou si musí zvyknout nejen návštěvníci těchto knihoven, ale hlavně sami pracovníci v muzejních knihovnách. Nejdříve se sami musí naučit s těmito databázemi pracovat, aby je mohli správně doporučit odborné veřejnosti. Bohužel jsem však zjistila, že některé muzejní knihovny, které mají pro své uživatele k dispozici přístup do několika databází, o tom na svých webových stránkách vůbec neinformují. Např. na www stránkách Národní galerie v Praze (<http://www.ngprague.cz/15/detail/knihovna>) není ani zmínka o tom, že knihovna umožňuje přístup do databází EBSCO a Art Full Text. Databáze EBSCO využívá 6 knihoven muzeí a galerií, ale informace o tom přináší na svých stránkách pouze knihovny čtyři. Do projektu Manuscriptorium, který je zaměřen na historické fondy, a měl by být proto zajímavý právě pro muzejní knihovny a jejich návštěvníky, je partnersky

zapojeno 11 muzejních knihoven. Ovšem informaci o tomto projektu najdeme pouze na stránkách knihoven Národního muzea a Moravské galerie v Brně; přístup do databáze umožňují ještě Knihovna UPM a Oblastní muzeum v Chomutově. Myslím si, že většinou je to sice způsobeno skutečností, že při aktualizaci stránek jsou muzejní knihovníci odkázáni na webmastera muzea, ale někdy bych za tím viděla i malou vytrvalost pracovníků knihovny při prosazování jejich požadavků.

Domnívám se, že v oblasti získávání a zpřístupňování elektronických zdrojů se asi nejvíce projevuje zaostávání muzejních knihoven za ostatními typy knihoven (zejména vysokoškolskými).

Zdá se, že před pracovníky muzejních knihoven stojí spousta úkolů: více otevřít své knihovny veřejnosti a dostatečně o tom tuto veřejnost informovat, více se zapojit do grantových projektů, zajistit pro uživatele muzejních knihoven přístup k internetu a k odborným databázím atd. Řada z nás si říká, že je s tím spojena spousta práce a ještě větší množství problémů. Můžeme se na to ale dívat také tak, že před námi je jedno velké dobrodružství ...

Všechno je jinak

Uvědomuji si, že seznam odkazů na webové stránky muzeí, který udržuji na serveru Knihovny UPM, nemůže být v žádném případě úplný, protože není v mých silách podchytit všechny www prezentace muzeí. Navíc některá muzea během existence jejich webových stránek několikrát změnila svou doménu, takže je velmi obtížné zachovat aktuálnost tohoto seznamu. I přes všechny omezující faktory jsem však na základě tohoto seznamu odkazů prohlédla více než 190 webových stránek, naprostou většinu opakovaně. Dozvěděla jsem se řadu zajímavých skutečností, o které jsem se tu s vámi podělila.

I přesto část z toho, co jsem zde uváděla, již v tuto chvíli není pravda. Některé z webových stránek, jejichž adresy jsem zde citovala, už mohou mít jinou doménu, vzhled řady webových prezentací muzeí už může být trochu jiný a čísla uváděná v tabulkách už nemusí platit. Internet je totiž médium velmi proměnlivé. Ověřila jsem si to i při psaní tohoto příspěvku, neboť některé www stránky se měnily i v průběhu přípravy mého článku. Věřím však, že v této chvíli je již na internetu přístupno více webových stránek muzeí, a máme tak šanci získat informace o více muzejních knihovnách. Pokud se na základě mého příspěvku rozhodnete buď sami navštívit, nebo doporučit svým čtenářům buď třeba jedinou muzejní knihovnu, můj článek splnil svůj cíl.